

Medisinsk museum i Trondheim – for leg og lærd

Michael 2018; 15: 195–203.

Hvorfor skal vi ha et medisinsk museum og er det gode grunner til å ha det på et sykehus? Medisinsk museum eies av det integrerte universitetssykehuset ved Fakultet for medisin og helsevitenskap, NTNU og St. Olavs hospital. Museet har i dag utstillingsareal i Kunnskapssenteret og gjenstandsmagasin i kjelleren i et av de andre sykehusbyggene. I tillegg er det et nettsted som blant annet gir utfyllende informasjon om pågående utstillinger og tidligere utstillinger. Utstillingene er såkalt semipermanente, og står i ca. to år. Artikkelen forteller om oppstarten og driften av Medisinsk museum, i Trondheim. Videre beskrives noen grunner til hvorfor vi skal ha et medisinsk museum, og refleksjoner rundt å ha medisinsk museum som del av sykehuset.

Medisinsk museum i Trondheim åpnet 30. januar 2014 med utstillingen: «Fra kalde isfjell til varme hjerter», om utviklingen av ultralyd (figur 1).

Museets mål er å være en kunnskapskilde for leg og lærd, og å bidra til refleksjon og perspektiv. Dette er i tråd med nasjonale føringer for hva museenes rolle i samfunnet skal være, jfr. Stortingsmelding 49 (2008–2009) *Framtidas museum* (1), der det blant annet står at «Museene er viktige premissleverandører i et moderne demokratisk samfunn og skal ha en aktiv samfunnsrolle.»

Målet er videre nedfelt i vårt mandat, hvor det blant annet står at museet skal «bidra til medisinsk historisk forskning og kompetanseheving.»

Det er fra ulike hold fastlagt at museene skal ha en aktiv samfunnsrolle og være en kilde til kunnskap. Hvordan dette gjøres er imidlertid ikke fastlagt eller beskrevet. Det vil være opp til det enkelte museum og vil også variere med ulike utstillingsproduksjoner.

Hensikten med denne artikkelen er å fortelle om oppstarten og driften av Medisinsk museum i Trondheim, samt å beskrive noen grunner til hvor-

Figur 1: Fra åpningen av ultralydstillingen. Jon Lamvik sto for snorklippingen. (Foto: Hanne Strypet)

for vi skal ha et medisinsk museum og refleksjoner rundt å ha medisinsk museum som del av sykehuset.

Medisinsk museum i Trondheim

Ildsjeler i miljøet ved St. Olavs hospital og Fakultet for medisin og helsevitenskap startet omkring 2002 systematisk å ta vare på gjenstander fra medisinsk praksis og forskning fra sykehuset og fakultetet. Deler av samlingen går også lengre tilbake, fra tidligere ildsjeler. I perioden 2002–2009 ble gjenstander beskrevet og systematisk registrert, og lagret på loftet i et av sykehusbygningene.

Da planleggingen av det nye Kunnskapssenteret tok til, ble det arbeidet for at dette skulle inneholde et museum. Professor emeritus og fakultetets første dekan, Jon Lamvik var sentral i arbeidet. Han var også sentral i den systematiske innsamlingen av gjenstander.

St. Olavs hospital og Fakultet for medisin og helsefag NTNU (MH) har delt eierskap til Medisinsk museum. Museet ledes av et utvalg med oppnevnt

leder og fire andre utvalgsmedlemmer, som alle er ansatt ved St. Olavs hospital eller NTNU. Museet har per 01.01.2018 to 25 % stillinger, hvor den ene arbeider med utstillinger og samlingsarbeid. Den andre 25 % stillingen er administrativ som koordinator for museumsutvalget.

I stillingen knyttet til arbeid med utstillinger og samling utvides stillingsprosenten på prosjektbasis ved behov, som for eksempel i forbindelse med nye utstillinger. Koordinatorstillingen utfører også i perioder andre oppgaver knyttet til samlings- og utstillingsarbeid.

Det må også nevnes at nåværende museumsutvalg, som for øvrig er det samme som ved oppstarten av museet, har en aktiv rolle i arbeidet med blant annet utstillingsproduksjon. Leder for utvalget tar del i den daglige driften av museet, i samarbeid med de to ansatte.

Basert på deltakelse på ulike seminarer og kurs nasjonalt og internasjonalt har vi et nettverk av personer tilknyttet ulike museale fagmiljø som vi samarbeider med. Her kan nevnes at vi har deltatt på seminar i regi av EAMHMS, European Association of Museums of the History of Medical Sciences, kurs og seminar i regi av Museumsforbundet og sist, men – ikke minst – ved Nasjonalt nettverk for medisinhistorie. Nettverket arrangerte seminar eller nettverksmøte 12.–13. april 2018, i Trondheim, og vi var vertskap. Vi håper dette kan være oppstarten til mer samarbeid i tiden som kommer.

Medisinsk museum har sitt eget nettsted: ntnu.no/medisinskmuseum. Her legges det ut informasjon om aktuell utstilling og planlagte arrangement. Videre fungerer nettstedet som et arkiv med informasjon om tidligere utstillinger. Vi har også en nettutstilling, om «Rotvoll asyl og Psykiatrihistorisk museum på Rotvoll».

Gjenstandsmagasinet

Medisinsk museums mandat er også det å gi råd til eierne «...om avhending eller ivaretagelse av gjenstander brukt i diagnostikk, behandling og forskning». Dette arbeidet dreier seg ofte rent praktisk om å se på hva ulike miljøer har samlet opp på et lager eller i ei eske på et kontor, for å vurdere hva som skal tas vare på. Planen er å komme litt mer på offensiven og ha en mer tydelig innsamlingsplan, samt at museet blir mer kjent i miljøene for å sikre at tilfanget av gjenstander ikke blir tilfeldig. Vi opplever også forespørsler om å motta gaver og spørsmål om utlån. Det er viktig å få på plass retningslinjer for å håndtere dette.

Gjenstander som i dag befinner seg i museets gjenstandssamling, har hatt midlertidig lagring i ulike lokaler. Deler har også stått utstilt i glasskap rundt omkring på de ulike avdelingene på sykehuset. Skapene sto ofte i

nærheten av resepsjoner. De aller fleste av disse skapene er nå fjernet. Det var ulike grunner til dette, blant annet at de ikke ble oppdatert, at det støvet ned og at publikum av og til reagerte negativt på det utstilte materialet.

I 2014 fikk Medisinsk museum arealer til et magasin for gjenstandssamlingen i kjelleren på Forsyningssenteret, St. Olavs hospital. I det gamle bibliotekmagasinet har museet ca. 100 m² fordelt på reoler og gulvareal (figur 2).

Vi har som mål å åpne gjenstandssamlingen vår for et større publikum ved å tilrettelegge for omvisning i lukkede grupper, og at magasinet eventuelt kan brukes som arbeidsrom for forskere og studenter. Før vi kommer så langt, er det behov for en gjennomgang av HMS (helse, miljø og sikkerhet) både av gjenstander og selve magasinet. Vi er godt i gang med dette arbeidet.

I korte trekk har det vært, og er, en pågående gjennomgang av gjenstander for å kartlegge farlige stoffer, som for eksempel kvikksølv og formalin. Videre har vi sett på forhold omkring temperatur og luftfuktighet i magasinet og også plassering i rommet av de gjenstandene som står på gulvareal, med tanke på passasje og rømning.

Gjenstander som inneholder farlige stoffer blir fysisk merket, i tillegg legges det inn opplysninger om dette ved registrering for å kunne gjøre oppmerksom på dette i forkant. En vurdering av farlige stoffer vil også være viktig å vurdere for eksempel ved aksisjon, inn- og utlån og avhending eller destruksjon. HMS-arbeidet fortsetter i 2018, etter å ha blitt nedprioritert i forbindelse med arbeid med ny utstilling.

Vår gjenstandssamling registreres i Universitetshistoriske samlinger (UHS), som er en felles database for NTNU. Databasen er laget av NTNU Vitenskapsmuseet som et verktøy der viktige gjenstander innen ulike fagfelt fra hele universitetet kan registreres. UHS er ikke laget for å kunne implementeres i andre systemer som for eksempel MUSIT eller PRIMUS. NTNU Vitenskapsmuseet registrerer egne samlinger (kultur- og naturhistorie) i systemer utarbeidet av Universitetsmuseenes it-organisasjon – MUSIT. Museene under Kulturdepartementet (KUD) benytter ofte PRIMUS. Disse to databasene er heller ikke utviklet med tanke på å skulle integreres.

Psykatrihistorisk museum på Rotvoll stengte i 2015. Utstillingen ble dokumentert ved filming av utstillingen og bygningen, samt intervjuer med omvisere. Gjenstander ble pakket ned, og står nå midlertidig lagret. Gjenstandene tilhører Medisinsk museum og skal registreres som del av vår samling.

Figur 2: Utstillingen Fra kalde isfjell til varme hjerter formidlet flere gjenstander fra samlingen. (Foto: Hanne Strypet)

En utstilling blir til

Medisinsk museum åpnet rett før påske 2018 utstillingen «U;REDD – en utstilling om angst». Som i produksjonen av to tidligere utstillinger ble også denne utstillingen til gjennom et samarbeid med sykehus og universitet, og med representanter fra ulike profesjoner og med ulik erfaring.

Modning og begrensningens kunst

Å lage utstillinger er modningsarbeid. I god tid, nokså rett etter åpning av en utstilling, starter vi planleggingen av ny utstilling med å få på plass overordnet tema, og etablering av en arbeidsgruppe fra berørte fagmiljø. Temaet psykisk helse kom på plass noe på grunn av at dette er en viktig del av arbeidet både ved sykehuset og på fakultetet, og at det er sentralt i vår samtid. Det planlegges dessuten et nytt bygg for psykisk helse på sykehusområdet som også har vært med på å sette dagsorden.

Vi hadde nylig vært med på avslutningen av Psykiatrihistorisk museum på Rotvoll og en nærliggende ide var å lage en utstilling basert på gjenstander herfra. Når vi valgte å ikke gjøre det, var det fordi vi diskuterte oss frem

til at vi skulle formidle nåtid, og at det ikke skulle handle om institusjons-psykiatri.

Arbeidsgruppa for U;REDD hadde vi på plass ca. ett år før planlagt åpning. Arbeidsgruppa var sammensatt av personer fra Divisjon for psykisk helsevern St. Olavs hospital: BUP-klinikk, divisjonssjefens stab, Nidaros DPS og brukergruppe psykisk helsevern, Institutt for psykisk helse (IPH), Fakultet for medisin og helsevitenskap og Klinikk for rus- og avhengighetsmedisin, St. Olavs hospital. Denne gruppen med til sammen ni personer deltok på jevnlige møter (ca. en gang per måned) med prosjektledelsen for utstillingen. Prosjektledelsen, som besto av to personer fra Museumsutvalget og de to ansatte, møttes kanskje annenhver uke. Mellom møtene ble det jobbet med skisser og bakgrunnstekster, som igjen blir diskutert i møtene.

Sammen med arbeidsgruppa ble vi enige om målsetting og målgruppe for utstillingen, å formidle mer åpenhet om psykisk helse og angstlidelser, samt å fremme mot og gi håp om at det kan bli bedre, til unge voksne (15–35 år).

Psykisk helse er et stort og vidt tema og de første skissene forsøkte å favne alt innen psykisk helse i samtid. Vi fikk etter hvert behov for å snevre inn temaet. Vi bestemte oss på et tidspunkt for å velge angstlidelser som hovedtema. Angst eller redsel er noe de fleste kan relatere seg til. Angstlidelser rammer mange unge, og ved å ta det opp, ønsket vi å vise at vi tar dette og dem som rammes på alvor. Fordi mange vil kunne kjenne seg igjen, eller kunne relatere det til egne opplevelser med å være redd eller bekymre seg, er det vårt håp at utstillingen vil kunne bidra til større aksept for å snakke om psykiske lidelser.

Konkretisering av det abstrakte

Men hvordan presentere angst i et medisinsk museum? Angst er på mange måter noe abstrakt selv om det har flere konkrete uttrykk. Helt fra starten hadde vi med oss en idé om at formidlingen skulle gjøres mest mulig visuell, men utfordringene var hvordan vi skulle formidle et såpass abstrakt tema. I tillegg ønsket vi å fortelle noen fakta om angstlidelser. Vi begynte å se for oss en todelt utstilling – visuell og fakta.

Litt tilfeldig kom vi oss et skritt videre etter et møte med Anja Johansen, kommunikasjonsmedarbeider ved Bibliotek for medisin og helse, NTNU, om «Graphic Medicine». «Graphic Medicine» er grafisk historiefortelling, en slags tegneserie om for eksempel symptomer og behandling av sykdom. Dette ledet til at illustratør Nina Eide Holtan og litt senere forfatter Marte Huke ble med på laget. Sammen laget de en visuell historie av tegninger og

Figur 3: Visuell historiefortelling i utstillingen U;REDD. (Foto: Geir Otto Johansen)

tekster. Ideen var å formilde hvordan en dag med angst kan arte seg. Historien som fortelles er sterk og konkret på hvor ille angstlidelse kan være. Vi kommer ikke her nærmere inn på det kunstneriske uttrykket, men vil videre fortelle litt om vurderinger og diskusjoner vi gjorde rundt det å skulle vise dette som del av et museum som er en del av St. Olavs hospital (figur 3).

Etiske vurderinger

Vårt mål er at utstillingen skal få besøkende til å reflektere om psykisk helse. Vi diskuterte grundig med arbeidsgruppa hvor sterke uttrykk som kunne brukes, og om noen uttrykk i ytterste konsekvens kunne være skadelige for noen. Det var viktig å komme frem til et balansert uttrykk som berører og er relevant.

Særlig vurderte vi hvordan illustrasjonene kunne bli oppfattet av pasienter og pårørende. Medisinsk museum ligger i et bygg som har få pasienter, og det er også i en etasje hvor det ikke foregår pasienttransport mellom sentrene. Likevel er arealet tilgjengelig hele døgnet om man allerede befinner seg inne i sykehusbygningene.

Av respekt for temaet og de berørte ble det konkludert at vi måtte tørre å vise hvor sterk angst kan være. For å gi mening og troverdighet til håpet, er det nødvendig å vise mørket og det vanskeligste ved angstlidelse. Utstillingen er ikke ment å være en faktisk beskrivelse av hvordan det *er*, men hvordan det *kan* være. Vi håper at utstillingen for eksempel kan hjelpe noen til å kunne snakke sammen om det som er vanskelig. For pårørende kan det å se hvilke symptomer deres nære strever med være en øyeåpner.

Angst er ikke noe som kun rammer personer med angstlidelse, men er også en vanlig reaksjon for andre sykdomsdiagnoser. Derfor kan det være bra å kunne vise dette temaet nettopp på et sykehus, der noen besøkende til museet sannsynlig er pasienter eller pårørende, samt behandlere; studenter og profesjonelle.

Vurderingene våre støtter seg i stor grad på kompetanse om psykisk helse i arbeidsgruppa og Museumsutvalget. Videre har vi våre eiers strategier og mål som etiske retningslinjer. Som museum støtter vi oss dessuten til *The International Council of Museums*, ICOMs museumsetiske retningslinjer, som overordnet fremmer verdier som blant annet toleranse og respekt.

I utstillingen er det en gjestebok. Noen uker etter åpning var det allerede mange som hadde skrevet i denne. Tilbakemeldingene er entydig positive. Det er tydelig at utstillingen berører og er relevant. Mange har også benyttet anledningen til å skrive korte tekster og hengt disse opp på magnettavla i museet.

Avslutning

Som nevnt innledningsvis har Medisinsk museum som mål å være en kilde til kunnskap, for leg og lærd, og bidra til refleksjon og perspektiv.

Utstillingen U;REDD har allerede nådd forskjellig publikum; studenter på fakultetet, ulike besøkende på sykehuset og videregående skoler er noen av dem. Dette viser den relativt store variasjonen av besøkende til Medisinsk museum og understreker muligheten vi har til å bidra med kunnskap til leg og lærd. Nærheten vi har til universitetets- og sykehusmiljøene er unik, og gir også større mulighet for samarbeid med «leg og lærd» på ulikt vis.

På seminaret i Trondheim i april 2018 var det en rød tråd hvordan vi, som er medisinske museer og samlinger, kan bidra til kunnskapsoverføring både av materiell og immateriell karakter, både til helseprofesjonene og til et mer allment publikum.

Mulige løsninger på dette er for eksempel å få til samarbeid mellom helseprofesjonene og mellom helseprofesjonene og det allmenne publikum. Dette er en utfordring de medisinske museer og samlinger står nærmest til å løse.

Litteratur

1. St. Meld nr 49 2008–2009: *Framtidas museum: Forvaltning, forskning, formidling, fornying*. Oslo: Kultur- og kyrkjedepartementet, 2009.

Mona Ødegården
Mona.odegarden@ntnu.no

Ivar Skjåk Nordrum
Ivar.nordrum@ntnu.no